

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

**СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.1 МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТАРИХЫ,
КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ**

1470.	Асылбекова А.А.	Правовое регулирование искусственного интеллекта: зарубежный опыт и перспективы для Казахстана	6308
1471.	Аширбекова А.Б.	Қазақстан Республикасында Ұлттық алдын алу тетігі жүйесі	6314
1472.	Амирова Б.К.	Қазақстандағы жинақтаушы зейнетақы заңнамасының тарихи эволюциясы	6316
1473.	Бейбітұова І.Б.	Медицина қызметкерлерінің құқықтық жауапкершілігі	6319
1474.	Байтерекова К.Б., Ескендерова Г.Т.	Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік сақтандыру жүйесінің қазіргі жағдайы	6323
1475.	Егежанова Д.Р.	О влиянии нормативной практики Верховного суда Республики Казахстан на административное судопроизводство	6326
1476.	Есентемирова А.М.	Некоторые вопросы становления законодательства о высшем и послевузовском образовании в Республике Казахстан	6330
1477.	Еркін Ә.	Коррупция и правовые методы борьбы с ней	6340
1478.	Жармаханбетова Б.А.	Права коренных народов и недропользование: проблемы соблюдения и защиты прав при добыче природных ресурсов на их территориях	6345
1479.	Жолдасбек М.Б.	Қазақстан Республикасындағы Конституциялық реформа: өзгерістерді талдау және олардың құқықтық жүйеге әсері	6348
1480.	Жеңіс Е.Е.	Салық заңнамасын жетілдіру мәселелері	6353
1481.	Жанаев Е.А.	Роль морали в правовых решениях и законодательных актах	6357
1482.	Кажтай А.Н.	Қауіпті құқықбұзушылықтардың қоғамға әсері	6360
1483.	Карсибек С.А.	ҚР Алқабилер сотының құқықтық жағдайы және шетел мемлекеттерімен салыстырмалық ерекшеліктері	6364
1484.	Көбеген А.М.	Әлеуметтік әл-ауқат пен қоғамның өркендеуінің құқықтық аспектілері	6367
1485.	Кошкенбек Б.Б.	Шетелде оқыту бағдарламаларын құқықтық реттелуі	6371
1486.	Қалыбаева А.Ә.	Қазақстандағы жаза қолданудың құқықтық санаға әсері	6377
1487.	Қалқазбек Н.Е.	Қазіргі заманғы құқық саласының өзекті мәселелері мен даму перспективалары	6380
1488.	Маликов Ж.Н.	Қазақстан Республикасының Конституциялық сот институтының қалыптасуы және қызметі	6383

1489.	Маратов А.Б.	Роль юристов защиты прав юридических лиц	6385
1490.	Отыншиева Г.	Құқықтық сана және мәдениеттің арақатынасы	6387
1491.	Роман К.Д.	Законодательные основы обеспечения информационной безопасности детей в Казахстане: вызовы цифровой эпохи	6390
1492.	Сұңғатов С.С.	Цифрландырудың азаматтардың әлеуметтік-экономикалық құқықтарын іске асыруға тигізетін ықпалы	6392
1493.	Салиханов А.Б.	Социальные барьеры реинтеграции бывших заключённых в Казахстане: причины стигматизации и пути преодоления	6396
1494.	Турегелдиев Б.У.	Жоғарғы соттың нормативтік қаулыларының құқықтық алаңдағы ықпалы	6402
1495.	Тәуірғалиева А.Б.	Киберқауіпсіздік: қылмыстардың алдын алу және заңнамалық шаралар	6405
1496.	Табанова Ж.А.	Защита прав женщин: международный аспект	6409
1497.	Тәжі Ә.Т.	Цифровизация прав граждан РК	6413
1498.	Тигай Б.А.	Проблемы налогового правоприменения в РК	6415
1499.	Шоманова К., Ясинова Д.	Адам құқықтарының қорғалуы және заңнамалық реттелуі	6423
1500.	Ібіжан Г.Ә.	Проблемы организации правовой помощи детям с ограниченными возможностями здоровья	6427
1501.	Yagmussova A.F.	The concept and types of social guarantees and the grounds for their provision under labor legislation	6431

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.2 АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ

1502.	Алмагамбетов М.	Кәсіпкерлердің құқықтары мен оның қорғалуы	6436
1503.	Булатова Л.Б.	Жасанды интеллектпен жасалған туындылардың құқықтық мәртебесі	6440
1504.	Ибрашев А.М.	Искусственный интеллект в трудовом праве: перспективы, риски и возможности	6443
1505.	Искаков Р.А.	Правовая природа договора о государственных закупках товаров в Республике Казахстан	6446
1506.	Көбеген А.М.	Әлеуметтік әл-ауқат пен қоғамның өркендеуінің құқықтық аспектілері	6452
1507.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен	6456

		өзекті мәселелер	
1508.	Нургалиева М.Е.	Трудовые права женщин и равенство на рабочем месте. Дискриминация как барьер для экономического прогресса	6459
1509.	Рустами-Кадырбекова Ж.	Ретроспективный анализ правового регулирования в области социального обеспечения	6464
1510.	Сураганова Д.Д.	Правовое регулирование игорного бизнеса в Республике Казахстан	6468
1511.	Третьяк М.В.	Тенденция к сокращению рабочего времени в развитых странах: баланс между производительностью и качеством жизни	6471
1512.	Третьякова Ж.В.	К вопросу имущественных правоотношений родителей и детей по законодательству Республики Беларусь	6475
1513.	Тыныбек кызы А.	Гибкие формы занятости в Казахстане и Кыргызстане: правовое регулирование дистанционной работы и самозанятости	6478
1514.	Тюлегенова А.А.	Правовые аспекты использования земли	6481

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.3 ҚЫЛМЫСТЫҚ СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУ ТҮЛҒАНЫҢ, ҚОҒАМ МЕН МЕМЛЕКЕТТІҢ МҮДДЕЛЕРІН ҚОРҒАУДЫҢ МЕХАНИЗМІ РЕТІНДЕ

1515.	Азенова С.Р.	Сот сараптамасын тағайындау мен жүргізу: қылмыстық процестегі маңызы және жетілдіру жолдары	6485
1516.	Абдықадыр А.Б.	Қылмыстық әділет жүйесіндегі цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект	6488
1517.	Байносерова А.Г.	Қолжазба сараптамасы дәлелдеу құралы ретінде: жаңа әдістер мен шешілмеген мәселелер	6495
1518.	Бахыт І.Б.	Уголовное судопроизводство как механизм защиты интересов личности, общества и государства	6500
1519.	Жакишева Д.К.	Арнайы білім және оларды қылмыстарды тергеу кезінде қолдану нысандары	6504
1520.	Жұмадулла Қ.Ф.	Жасанды интеллект пен криминалистика: қылмысты ашудағы жаңа дәуір	6508
1521.	Маратова А.М.	Понятие судебно-биологической экспертизы и ее значение для установления обстоятельств уголовного дела	6510
1522.	Шариф М.Қ.	Психологиялық портретті құру: сот сараптамасында қолдану тәжірибесі	6514
1523.	Жунусов Д.С.	Совершенствование качества судебных экспертиз: организационно-правовой подход	6517
1524.	Khamidullina R.	Jury Trials in the Criminal Justice System: A Comparative Analysis of the U.S. And	6520

		Kazakhstan Models	
1525.	Киікбай Б.С.	Онлайн алаяқтық қылмыстық құқық бұзушылықтарын тергеп-тексерудің өзекті мәселелері	6523
1526.	Салимжуаров Г.Ф.	Перспективы использования искусственного интеллекта в производстве судебных экспертиз	6528
1527.	Серіктай Н.Ө.	Тергеушінің жеке басының кәсіби-психологиялық сипаттамасы	6531

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.4 ҚЫЛМЫСТЫҚ САЯСАТ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЗАҢНАМА: ЗАМАНАУИ СЫН-ҚАТЕРЛЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

1528.	Адильхан Х.Б.	Қылмыс пен жазаның психологиялық қырлары: кінә және жауапкершілік сезімі	6536
1529.	Арзанбекова К.Қ.	Геноцид және оның халықаралық құқықтағы орны	6538
1530.	Ахметжанова А.А.	Правовое обеспечение информационной безопасности Республики Казахстан: вызовы и перспективы	6540
1531.	Айзак А.Ж.	Әлеуметтік факторлар мен экономикалық қысымның қылмысқа ықпалы	6544
1532.	Әжібекова А.Е.	ҚР жасөспірімдер арасындағы буллингке қарсы шаралар мен шетелдік тәжірибе	6546
1533.	Болатбекова А.А.	Қылмыс пен жазаның қоғамдағы әлеуметтік-мәдени ықпалы	6552
1534.	Бөлебай А.Б.	Қазақстан Республикасында кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық қылмыстарының алдын алу мәселелері	6555
1535.	Дүйсен Қ.А.	Адам саудасының құрбандарын анықтау және қорғау механизмдері	6563
1536.	Карсибек С.А.	Жыныстық қолсұғылмаулыққа қарсы жасалған қылмыстардың латенттілігі: себептері және шешу жолдары	6566
1537.	Кенеспек Д.М.	Қазақстан Республикасындағы қылмыстардың қайталану себептері мен алдын алу жолдары	6569
1538.	Кийкбай Н.К.	Жалған ақпарат тарату және оның қылмыстық-құқықтық салдарлары: ақпараттық кеңістікте қауіпсіздік пен жауапкершілік мәселелері	6572
1539.	Кожанова Д.Р.	Реформа уголовного законодательства Республики Казахстан: анализ реализации положений концепции УК 2014 года через призму десятилетнего опыта	6575
1540.	Көбейсін Ө.Т.	Кінә мен оның қос нысаны: қазіргі қылмыстық құқықтағы ерекшеліктер мен проблемалар	6578
1541.	Койчубекова А.А.	Уголовная ответственность за	6580

		насильственные действия сексуального характера	
1542.	Қабдылова А.Қ.	Кибербуллингтың алдын алудың құқықтық мәселелері	6585
1543.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен өзекті мәселелер	6590
1544.	Орынбай Ш.А.	Кәмелетке толмағандардың қылмыстық жауапкершілігі	6593
1545.	Сайлаубек М.Ж.	Қылмыстық құқықтағы өзін-өзі қорғау шегінің әлеуметтік және құқықтық аспектілері	6597
1546.	Төрехан А.Ә.	Тұрмыстық зорлық-зомбылық; қылмыстық жауаптылық және әділ жаза тағайындау мәселелері	6600
1547.	Тюлегенова А.А., Куатова Р.Е.	Совершествование превентивных мер в рамках реализации антикоррупционной политики в РК	6607

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.5 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖАРИЯ ҚҰҚЫҚ: ЖАҢА ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕР ТЕГЕУРІНДЕРІ

1548.	Алиев Е.	Правовое регулирование международных железнодорожных перевозок в Республике Казахстан	6611
1549.	Аршабаева Р.С.	Заманауи құлдықпен күрестегі халықаралық құқықтың тиімділігі мен мәселелері	6616
1550.	Данияр Ә.А.	Роль международных организаций в урегулировании вооруженных конфликтов	6620
1551.	Кабдрахманов А.Е.	Анализ правового регулирования защиты прав трудовых мигрантов: опыт Казахстана и России в контексте международных стандартов	6626
1552.	Qodirova T.R.	The role of the United Nations High Commissioner for refugees in protecting refugee rights	6631
1553.	Медетова М.Б.	Азаматтық авиациядағы алғашқы халықаралық қауіпсіздік стандарттары: пайда болу және тарихи негіздері	6634
1554.	Мыктыбаева Д.А.	Регулирование вопросов трудовой деятельности трудящихся-мигрантов в международных соглашениях Республики Казахстан	6640
1555.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен өзекті мәселелер	6645
1556.	Рублевский А.А.	Этическая дилемма статуса эмбриона	6648
1557.	Тулеген А.С.	Правовые проблемы назначения и исполнения наказания в деятельности международных уголовных трибуналах ad hoc	6652

**10.6 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОММЕРЦИЯЛЫҚ АРБИТРАЖ ЖӘНЕ ЦИФРЛАНДЫРУ
ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖЕКЕ ҚҰҚЫҚ**

1558.	Акынов Д.М.	Правовые механизмы обеспечения исполнения обязательств государствами-членами ЕАЭС	6657
1559.	Ануарбек А.	Применение блокчейн-технологий в международном коммерческом арбитраже: правовые вызовы и перспективы	6661
1560.	Жаксылыков К.К.	Особенности правового регулирования отношений, возникающих из международного договора купли-продажи товаров	6665
1561.	Каримова Ф.Х.	Защита персональных данных в международном частном праве	6669
1562.	Мирзоева М.М.	К вопросу о сущности деловой репутации	6675
1563.	Раджабов М.Д.	Трудовые права иностранных граждан в международном частном праве	6679

10.7 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ЖӘНЕ БҰҰ-НЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУ МАҚСАТТАРЫ

1564.	Ануарбек А.	Международное экологическое правосудие: теоретические основы и практические аспекты	6683
1565.	Burieva M.S.	The role of international organizations in regulating the use of water resources of transboundary rivers and lakes	6687
1566.	Nasreddinzoda N.	The role of regional organizations in achieving the SDGs: international legal aspects	6691
1567.	Шалгымбаева А.Н.	Комиссия международного права ООН: регулирование экологических аспектов вооруженных конфликтов	6693

СЕКЦИЯ 11**АРХИТЕКТУРА И СТРОИТЕЛЬСТВО****ПОДСЕКЦИЯ 11.1 СТРОИТЕЛЬСТВО**

1568.	Аманжолова Ш.Ф.	Қарқынды құрылыс жағдайындағы Астана қаласының жер асты сулары деңгейінің өзгерісін болжау	6698
1569.	Батирбекова А.Т.	Численное моделирование работы стены в грунте с распорной системой в условиях плотной застройки	6702
1570.	Бекетов Д.Н.	Энергоэффективность в строительстве: симуляция влияния ориентации зданий на потреблении энергии в Астане	6707

ҚЫЛМЫСТЫҚ ӘДІЛЕТ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ

Абдықадыр А.Б.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті

«7M04204 – Сот билігі және қылмыстық әділет»
білім беру бағдарламасы бойынша магистрі
a.abdykadyr00@mail.ru

Ғылыми жетекші: қылмыстық-құқықтық пәндер
кафедрасының меңгерушісі, PhD докторы
Муратова А.Ж.

Жаһандық цифрландыру жағдайындағы қылмыстық сот төрелігі жүйесі қылмыс жасаудың нысандары мен әдістерінің күрделенуіне, өңделетін ақпарат көлемінің өсуіне, жедел және негізделген шешімдер қабылдау қажеттілігіне, сондай-ақ рәсімдердің ашықтығы мен құқықтық сенімділігіне қойылатын талаптардың жоғарылауына байланысты бірқатар маңызды сын-қатерлерге тап болады. Қазіргі жағдайда қылмыстық қудалау мен сот талқылауының дәстүрлі тетіктері уақтылы және әділ сот төрелігін қамтамасыз етуде шектеулі мүмкіндіктерді көрсетеді, бұл инновациялық технологиялық шешімдерді енгізу қажеттілігін өзекті етеді.

Осы саладағы цифрлық трансформацияның негізгі факторларының бірі-соңғы жылдары құқық саласында кеңінен қолданыла бастаған цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект жүйелері. Құжат айналымын автоматтандыру, деректерді өндіру, биометриялық сәйкестендіру жүйелері, сондай-ақ болжау және шешім қабылдауды қолдау алгоритмдері сияқты құралдарды пайдалану құқық қорғау және сот органдары қызметінің тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Жасанды интеллект, өз кезегінде, процестік процедураларды оңтайландырып қана қоймай, объективті және тұрақты құқық қолдану практикасын қалыптастыруға ықпал етеді.

Қарастырылып отырған проблематиканың өзектілігі қылмыстық-құқықтық жүйені цифрлық орта жағдайларына бейімдеу қажеттілігімен және сот төрелігінің сапасына қатысты қоғамдық күтулердің артуымен анықталады. Осы баптың мақсаты қылмыстық сот төрелігінде цифрлық технологиялар мен жасанды интеллектті қолдану мүмкіндіктерін кешенді талдау, халықаралық тәжірибені зерделеу, сондай-ақ Қазақстан Республикасында осы саланы цифрландыруға байланысты перспективалар мен тәуекелдерді айқындау болып табылады.

Қылмыстық сот төрелігі жүйесі-қызметі қылмыстық жазаланатын әрекеттер үшін жазаларды анықтауға, тергеуге, сот талқылауына және орындауға бағытталған мемлекеттік институттардың жиынтығы. Оның құрылымына сотқа дейінгі тергеу органдары (тергеу және анықтау), прокуратура органдары, соттар, сондай-ақ қылмыстық-атқару жүйесі кіреді. Аталған субъектілердің әрқайсысы тараптардың заңдылығы, әділдігі, бәсекелестігі және теңдігі қағидаттарын іске асыруды қамтамасыз ете отырып, қылмыстық процесс шеңберінде нақты функцияларды орындайды.[1]

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдары дәлелдемелерді жинауды және тіркеуді жүзеге асырады, қылмыс жасау мән-жайларын белгілейді, сондай-ақ қылмыстық істердің тиісті процестік ресімделуін қамтамасыз етеді. Прокуратура сотқа дейінгі іс жүргізудің заңдылығын қадағалауды жүзеге асырумен қатар, мемлекет атынан сотта айыптаушы тарап ретінде әрекет етеді. Соттар, өз кезегінде, қылмыстық істерді мәні бойынша шешетін, айыпталушылардың, жәбірленушілердің және процеске өзге де қатысушылардың құқықтарын қорғауды қамтамасыз ететін сот төрелігі функциясын іске асырады.

Қылмыстық-атқару мекемелері сотталғандардың құқықтары мен жазаны орындау шарттарының сақталуын қамтамасыз ете отырып, сот тағайындаған жазаны іске асыруға жауапты.

Ресми құрылған жүйеге және нормативтік бекітілген өкілеттіктерге қарамастан, Қазақстан Республикасында қылмыстық сот төрелігі жүйесінің жұмыс істеуі, бірқатар басқа мемлекеттердегідей, бірқатар институционалдық және практикалық проблемалармен қатар жүреді. Олардың ішінде қылмыстық процестің ұзаққа созылған сипатын, тергеу органдарының шамадан тыс жүктелуін, дәлелдеудің жекелеген элементтерінің тиімсіздігін, құқықтық көмекке қол жетімділіктің шектелуін, сондай-ақ процедуралардың ашықтығы мен ашықтығының жеткіліксіз деңгейін атап өтуге болады. Сонымен қатар, процедуралардың едәуір бөлігі әлі де қолмен немесе ескірген технологияларды қолдану арқылы жүзеге асырылады, бұл қателіктер, теріс пайдалану қаупін тудырады және дәлелдемелерді объективті бағалауды қиындатады.

Жоғарыда аталған проблемалар аясында қылмыстық-құқықтық жүйенің тиімділігін арттыру қажеттілігі айқын көрінеді. Бұл Нормативтік-құқықтық базаны, Кадрлық даярлықты және ішкі әкімшілендіруді жетілдіруді ғана емес, сонымен қатар заманауи цифрлық шешімдерді кеңінен енгізуді де көздейді. Оларды пайдалану іс жүргізу әрекеттерін оңтайландырып қана қоймай, сонымен қатар қоғам тарапынан сот төрелігі институттарына деген сенімді нығайтуға ықпал етеді. Бұл тұрғыда қылмыстық сот төрелігі жүйесін цифрландыру оны жаңғыртудың және ХХІ ғасырдың сын-тегеуріндеріне сәйкестіктің қажетті шарты ретінде қарастырылады.

Цифрлық технологияларды дамыту қылмыстық-құқықтық институттардың жұмыс істеуіне трансформациялық әсер етеді, рәсімдерді жаңғыртуға, процестік іс-қимылдардың жеделдігі мен дәлдігін арттыруға, сондай-ақ мемлекеттік органдарға әкімшілік жүктемені азайтуға ықпал етеді. Цифрландырудың негізгі бағыттарының бірі құқық қорғау, сот және бақылаушы органдардың қызметіне интеграцияланған электрондық құжат айналымы жүйелерін, деректерді өңдеудің зияткерлік платформаларын және мамандандырылған ақпараттық сервистерді енгізу болып табылады.

Электрондық құжат айналымы қылмыстық процестің цифрлық трансформациясының негізін құрайды. 2003 жылғы 7 қаңтардағы № 370 «электрондық құжат және электрондық цифрлық қолтаңба туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес электрондық цифрлық қолтаңбамен (ЭЦҚ) қол қойылған электрондық құжаттардың қағаз жеткізгіштерге тең заңды күші болады. Бұл қылмыстық іс жүргізу шеңберінде айналымдағы құжаттардың заңдылығы мен қорғалуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.[2]

Іс жүзінде Бас прокуратураның басқаруымен жұмыс істейтін «Е-Қамқор» (E-Qamqor) жүйесінде қылмыстық істерді жүргізудің электрондық форматы кеңінен таралды. Бұл жүйе іс жүргізу әрекеттерін біріздендіруге және уақыт шығындарын қысқартуға ықпал ете отырып, сотқа дейінгі тергеу органдары, прокуратура және соттар арасындағы Автоматтандырылған құжат айналымын қамтамасыз етеді.[3]

Бейнебақылау инфрақұрылымы қылмыстарды ашу мен тергеуде де маңызды рөл атқарады. Бейнебақылау жүйелерін (атап айтқанда, «Сергек» платформасы негізінде) құқық қорғау органдарының дерекқорларымен интеграциялау күдіктілерді жедел анықтауға, құқық бұзушылықтарды нақты уақытта тіркеуге және дәлелдемелік базаны қамтамасыз етуге ықпал етеді. «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 30 маусымдағы № 40-ХІІ Заңына сәйкес техникалық құралдарды қолдану нәтижесінде алынған деректер заң талаптарын сақтаған кезде қылмыстық процесте дәлел ретінде пайдаланылуы мүмкін.[4]

Сонымен қатар, деректерді жинау және талдау технологияларын дамыту (Big Data) әртүрлі көздерден — бейнежазбалардан, әлеуметтік желілерден, банктік транзакциялардан және т.б. ақпаратты біріктіруге мүмкіндік береді, бұл күрделі және трансшекаралық қылмыстарды тергеу кезінде тергеу органдарының мүмкіндіктерін едәуір кеңейтеді.

Қылмыстық іс қозғаудан бастап үкім шығаруға дейінгі қылмыстық сот ісін жүргізудің барлық циклін автоматтандыру ерекше маңызға ие. E-Qamqog жүйесінен басқа, сот процестерін цифрландыруға бағытталған «E-Sot» ақпараттық жүйесін енгізуді атап өткен жөн. Бұл платформа істерді электрондық тіркеуді, оларды судьялар арасында бөлуді, материалдарды сақтауды және сот актілерін цифрлық форматта шығаруды қамтамасыз етеді. Қазақстан Республикасының «сот жүйесі және судьялардың мәртебесі туралы» 2000 жылғы 25 желтоқсандағы № 132-ІІ Заңына сәйкес сот ақпаратының ашықтығы мен қолжетімділігін қамтамасыз ету сот билігінің басымдықтарының бірі болып табылады және цифрлық құралдар осы қағиданы іс жүзінде іске асыруға мүмкіндік береді.[5]

Осылайша, цифрлық технологиялар неғұрлым ашық, жылдам және әділ құқық қолдану практикасының алғышарттарын қалыптастыра отырып, қазіргі заманғы қылмыстық сот төрелігі моделінің ажырамас бөлігіне айналады. Оларды одан әрі дамыту және құқық қорғау және сот органдарының қызметіне ықпалдастыру тұрақты нормативтік сүйемелдеуді, персоналдың цифрлық сауаттылығын арттыруды және ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етуді талап етеді.

Заманауи жасанды интеллект (AI) технологиялары шешім қабылдауды талдау, болжау және қолдау үшін бірегей құралдарды ұсына отырып, қылмыстық сот төрелігі жүйесін дамытуда жаңа көкжиектер ашады. Тергеу және сот органдары алдында тұрған ақпараттың тез өсіп келе жатқан көлемінде AI деректерді өңдеудің сапалы жаңа деңгейін, жауап берудің жеделдігін және қорытындылардың дәлдігін қамтамасыз ете алады. Халықаралық аренада құқық қолдану практикасында ЖИ қолдану өзінің тиімділігін дәлелдеді және оны Қазақстанда енгізу қылмыстық процесті цифрландыру аясындағы өзекті қадам болып табылады.

Қылмыстық сот ісін жүргізуде ЖИ қолданудың перспективалы бағыттарының бірі сот практикасын талдау және болжау болып табылады. Машиналық оқыту алгоритмдерінің көмегімен заңдылықтарды, жекелеген нормаларды қолдану жиілігін, сондай-ақ сот практикасындағы аймақтар, судьялар немесе істер санаттары бойынша айырмашылықтарды анықтау мақсатында сот шешімдерінің массивтерін өңдеуге болады. Мұндай технологиялар құқық қолданудың біркелкілігі мен болжамдылығын қамтамасыз ете отырып, істің ықтимал нәтижесінің негізделген болжамдарын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Халықаралық деңгейде ұқсас жүйелер, мысалы, Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сотта сәтті қолданылады, мұнда пилоттық жобалар ЖИ болжамдарының судьялардың нақты шешімдерімен (79% дәлдікке дейін) сәйкес келуінің жоғары дәрежесін көрсетті. Мұндай әзірлемелер Қазақстанда «E-Sot» және «Төрелік» ақпараттық жүйелерінің негізінде бейімделуі мүмкін, бұл құқықтық сенімділік пен әділеттілік қағидаттарын нығайтуға ықпал ететін болады.

Жасанды интеллект технологиялары болжамды аналитиканы жүзеге асыруға мүмкіндік береді, яғни тарихи және ағымдағы мәліметтер негізінде қылмыс жасау ықтималдығын болжау. Осы типтегі бағдарламалық жасақтама қылмыстық аймақтарды, мінез-құлық үлгілерін, уақыт пен кеңістіктік заңдылықтарды талдайды, бұл құқық қорғау органдарына құқық бұзушылықтардың алдын алу үшін ресурстар мен күш-жігерді алдын-ала бөлуге мүмкіндік береді.

Бұл кезеңде Қазақстанда болжамды криминология қалыптасу сатысында тұрса да, оны әлеуетті енгізу «Сергек» бейнебақылау жүйесіндегі деректерге, сондай-ақ ПМ мен Бас прокуратураның Талдамалық платформаларына сүйенуі мүмкін. Алайда, ЖИ-ді қолданудың бұл түрі азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын сақтау, кемсітушілікке жол бермеу және алгоритмдердің ашықтығын қамтамасыз ету тұрғысынан қатаң реттелуі керек екенін ескеру қажет.[6]

ЖИ тергеу әрекеттерін жүргізу кезінде көмекші құрал бола алады. Бетті тану, дауысты талдау, сөйлеуді тану және мінез-құлық аналитикасы сияқты заманауи биометриялық сәйкестендіру технологиялары күдіктілердің жеке басын анықтауда,

айғақтарды сәйкестендіруде және алибиді растауда тергеу мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтеді.

«Жедел-ізвестіру қызметі туралы» (11-бап) және «дербес деректер және оларды қорғау туралы» (2013 жылғы 21 мамырдағы № 94-V) Қазақстан Республикасының Заңы шеңберінде мұндай қаражатты пайдалануға заңды негіздер және тиісті процестік кепілдіктер болған кезде жол беріледі. Осылайша, аудио және бейне деректерін автоматтандырылған өңдеу дәлелдемелердің сенімділігін едәуір арттырып, субъективті фактордың әсерін төмендетуі мүмкін.

Жасанды интеллект алгоритмдерін енгізу тек техникалық бейімделуді ғана емес, сонымен бірге тергеудің тиімділігі мен жеке тұлғаның конституциялық құқықтарын қорғау арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз ететін құқықтық реттеуді қажет етеді. Этикалық стандарттарды әзірлеу, сондай-ақ қылмыстық процесте қолданылатын алгоритмдерді тәуелсіз бағалау және аудит үшін сараптамалық қауымдастықты қалыптастыру қажет.[7]

Қылмыстық сот төрелігі саласына цифрлық шешімдер мен жасанды интеллектті енгізу құқық қолдану институттарының жұмыс істеу тиімділігін арттыру үшін кең мүмкіндіктер ашады. Алайда, сонымен бірге оларды қолданудың құқықтық, этикалық және әлеуметтік аспектілерімен байланысты елеулі тәуекелдер туындайды. Цифрландырудың оң және ықтимал теріс салдарын кешенді түсіну құқықтық жүйенің тұрақты және әділ дамуының қажетті шарты болып табылады.

Цифрлық технологиялар мен жасанды интеллекттің ең айқын артықшылықтарының бірі-процессуалдық әрекеттерді орындау кезінде уақыт шығындарының айтарлықтай төмендеуі. Құжат айналымын автоматтандыру, істерді алдын — ала жіктеу, мәліметтер базасы бойынша интеллектуалды іздеу, сондай-ақ дәлелдемелерді алгоритмдік өңдеу іс қозғаудан бастап үкімді орындауға дейінгі барлық кезеңдерде қылмыстық процесті жеделдетуге ықпал етеді.

Сонымен қатар, ЖИ жүйелері үлкен ақпарат массивтеріндегі заңдылықтар мен ерекшеліктерді дәл анықтай алады, бұл аналитиканың сапасын жақсартады және процессуалдық қателіктердің ықтималдығын азайтады. Тиісті баптау және тексеру кезінде алгоритмдер құқықтық шешімдердің объективтілігі мен негізділігін қамтамасыз ете отырып, дәлелдемелік базаны едәуір күшейте алады.

Цифрландыру адамның шешім қабылдауға субъективті әсерін азайтуға мүмкіндік береді, бұл әсіресе азаматтардың тағдыры заң нормаларын сақтаудың бейтараптығы мен қатаңдығына байланысты болатын қылмыстық процесте өте маңызды. Жеке қызығушылық, біржақтылық, шаршау немесе назардың жетіспеушілігі факторларын алып тастау әділеттілікті арттырады және қоғамның Әділет институттарына деген сенімін арттырады.

Дегенмен, адамның қатысуын толығымен ауыстыруға жол берілмейді, өйткені жасанды интеллект кәсіби заңгерлерге тән құқықтық түйсігі, мораль және контекстік пайымдау сезіміне ие емес. Сондықтан жасанды интеллект балама ретінде емес, қылмыстық сот төрелігі жүйесіндегі көмекші құрал ретінде қарастырылуы керек.

Цифрландырудың аса өткір сын-қатерлерінің бірі Дербес деректер мен құпия ақпаратты қорғауды қамтамасыз ету болып табылады. «Дербес деректер және оларды қорғау туралы» 2013 жылғы 21 мамырдағы № 94-V Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес дербес деректерді жинау, сақтау, өңдеу және беру заңдылық, әділдік және нысаналы пайдалану қағидаттары сақталған кезде деректер субъектісінің келісімімен жүзеге асырылуға тиіс.[8]

Жасанды интеллектті кеңейтілген қолдану биометриялық және мінез-құлық деректерін қоса алғанда, сезімтал ақпараттың үлкен көлемін өңдеуді қамтиды. Бұл киберқауіпсіздіктің жоғары деңгейін, шифрлауды және дерекқорларға қатаң қол жеткізуді, сондай-ақ ағып кету, теріс пайдалану немесе кемсіту мүмкіндіктерін болдырмайтын нақты реттеуді талап етеді.

ЖИ қатысуымен қабылданатын шешімдердің заңдылығы мен әдептілігі мәселесі ерекше маңызға ие. Қазақстанның құқықтық жүйесінде әзірге қылмыстық процестегі ЖИ

әрекеттері үшін жауапкершілік шегін тікелей реттейтін нормативтік база жоқ. Бұл құқықтық белгісіздік қаупін тудырады, әсіресе алгоритмдік шешімдер адамның тағдырына тікелей әсер ететін жағдайларда — мысалы, бұлтартпау шарасын қабылдау немесе қайталануды болжау кезінде.

Сонымен қатар, алгоритмдік әділеттілік, жасанды интеллект шешімдерінің ашықтығы және оларға шағымдану мүмкіндігі мәселелері ерекше назар аударуды қажет етеді. Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген кінәсіздік презумпциясы қағидаты мен қорғау құқығы (77-бап) автоматтандырылған сот төрелігі жағдайында қауіп төндіре алмайды. Адам құқықтарының сақталуын қамтамасыз ететін этикалық стандарттарды әзірлеу, сондай-ақ тәуелсіз аудит және ЖИ жүйелерін тексеру тетіктерін құру қажет.[9]

Әлемдік тәжірибе қылмыстық сот төрелігі жүйесінде цифрлық технологиялар мен жасанды интеллектті (AI) пайдаланудың әртүрлі үлгілерін көрсетеді. АҚШ, Еуропалық Одақ мемлекеттері және Қытай сияқты елдердің тәжірибесі Қазақстан Республикасында қылмыстық-құқықтық жүйені цифрландырудың тиімді және теңгерімді стратегиясын қалыптастыру үшін бағдар бола алады. Халықаралық мысалдарды талдау ЖИ қолдану әлеуетін бағалауға ғана емес, сонымен қатар құқықтық, этикалық және институционалдық ерекшеліктерге байланысты ықтимал тәуекелдер мен шектеулерді анықтауға мүмкіндік береді.

Америка Құрама Штаттары қылмыстық сот төрелігінің қажеттіліктері үшін ЖИ қолданудың бастаушыларының бірі болып табылады. Ең танымал-жеке Штаттарда қылмыстардың қайталану қаупін бағалау және бұлтартпау шарасы немесе шартты түрде мерзімінен бұрын босату туралы шешім қабылдау үшін қолданылатын COMPAS (баламалы санкцияларға арналған Түзетуші менеджментті басқару) жүйесі. Алгоритм жасын, білім деңгейін, құқық бұзушылық тарихын және т. б. қоса алғанда, көптеген параметрлерді өңдейді.

Бұл жүйенің айтарлықтай таралуына қарамастан, ғылыми және құқық қорғау ортасында оның әділдігі мен ашықтығы туралы белсенді пікірталастар бар. Зерттеулер алгоритмдік бейімділік жағдайларын анықтады, әсіресе нәсілдік негізде, бұл ЖИ жүйелерін ауқымды түрде енгізер алдында қатаң этикалық және құқықтық бағалау қажеттілігін көрсетеді.[10]

Еуропалық Одақ елдері адам құқықтары мен құқықтық сенімділік қағидаттарын сақтауға ерекше назар аудара отырып, қылмыстық сот төрелігіне цифрлық технологияларды енгізуге аса сақтықпен қарайды. Бірқатар елдер (мысалы, Эстония, Франция, Нидерланды) ЖИ көмегімен сот тәжірибесін талдау жобаларын, сондай-ақ сот істерін жүргізуге арналған цифрлық платформаларды дамытуда.[11]

Еуропалық тәсілдің маңызды элементі нормативтік реттеу болып табылады. Сонымен, деректерді қорғаудың жалпы регламенті (GDPR) жеке деректерді өңдеуге, оның ішінде сот төрелігі шеңберінде қатаң талаптарды белгілейді, ал Еуропа Кеңесі сот саласында жасанды интеллектті этикалық қолдану бойынша ұсыныстар әзірлейді (САНАІ, 2021).

Қытай құқық қорғау және сот жүйелерінде жасанды интеллекттің ең кең таралған және орталықтандырылған қолданылуын көрсетеді. "Ақылды сот төрелігі" (Smart Courts) тұжырымдамасы шеңберінде соттарда істерді автоматты түрде өңдеу, шешімдер шығару, сондай-ақ сотталушылардың бет-әлпетін тану мен мінез-құлқын талдау үшін зияткерлік жүйелер енгізіледі. "Сот ЖИ" платформасы үкімдер шығаруда және заңды қорытындылар дайындауда белсенді қолданылады.[12]

Жоғары тиімділік пен ресурстарды үнемдеуге қарамастан, Қытай моделі алгоритмдердің ашықтығы мен сот бақылауының шектеулілігіне байланысты халықаралық қоғамдастықтың сынымен бірге жүреді. Бұл цифрландыру тиімділігі мен құқықтық кепілдіктерді сақтау арасындағы тепе-теңдікті сақтау қажеттілігін көрсетеді.

Қазақстан Республикасы үшін халықаралық тәжірибе қылмыстық сот төрелігіне цифрлық технологиялар мен ЖИ енгізудің өзіндік стратегиясын қалыптастыру үшін құнды негіз болып табылады. Ұлттық құқықтық жүйенің ерекшелігін және адам құқықтарын сақтау

жөніндегі міндеттемелерді ескере отырып, Еуропалық модельдің элементтері — ең алдымен электрондық сот төрелігін, болжамды талдауды және істердің автоматтандырылған жіктелуін дамыту үлкен қызығушылық тудырады.

Алайда, сонымен бірге АҚШ пен Қытайда қолданылатын техникалық шешімдерді оқшаулау және нормативтік бейімделу жағдайында іріктеп алуға болады. Қазақстанның қылмыстық-құқықтық саласына жасанды интеллектті тиімді интеграциялаудың маңызды шарттары: құқықтық сенімділік, алгоритмдердің ашықтығы, дербес деректерді қорғау және трансформацияға институционалдық дайындық болып табылады.

Сот төрелігін цифрландырудың жалпы әлемдік үрдістерін және қылмыстық-құқықтық жүйенің тиімділігін арттырудың өсіп келе жатқан қажеттілігін ескере отырып, Қазақстан Республикасы қылмыстық сот ісін жүргізу саласына цифрлық технологиялар мен жасанды интеллектті (AI) енгізу үшін айтарлықтай әлеуетке ие. Алайда, осы трансформацияны табысты іске асыру құқықтық реттеуді, кадрлар даярлауды, Технологиялық инфрақұрылымды және институционалдық реформаларды қамтитын жүйелі тәсілді талап етеді.

Мықты нормативтік-құқықтық базаны қалыптастыру цифрлық шешімдерді заңды және этикалық негізделген енгізудің негізгі шарты болып табылады. Бүгінгі таңда Қазақстанда цифрлық қызметті реттейтін бірқатар заңдар қолданылады:

- «Электрондық құжат және электрондық цифрлық қолтаңба туралы» заң;
- «Дербес деректер және оларды қорғау туралы» заң;
- «Ақпараттандыру туралы» заң;
- Дәлелдемелердің электрондық жеткізгіштерін пайдалану мүмкіндігін көздейтін қылмыстық іс жүргізу кодексі.

Осыған қарамастан, аталған нормативтік актілер алгоритмдік жүйелерді, болжамды аналитиканы және қылмыстық істерде автоматтандырылған шешімдерді пайдалануға байланысты жаңа сын-қатерлерді ескере отырып, өзектендіруді және толықтыруды талап етеді. ЖИ әрекеттері үшін жауапкершілікті, алгоритмдік болжамдарға жол беру шарттарын және ашықтық стандарттарын реттейтін арнайы құқықтық тетікті әзірлеу қажет.

Цифрлық технологияларды табысты енгізудің маңызды факторларының бірі білікті кадрлардың болуы болып табылады. Сот төрелігінің цифрлық трансформациясы тек техникалық мамандарды ғана емес, сонымен қатар цифрлық сауаттылығы бар және AI-ны құқық қорғау құралы ретінде пайдалана алатын заңгерлерді, тергеушілерді, прокурорлар мен судьяларды дайындауды талап етеді.

Цифрландырудың құқықтық аспектілеріне, үлкен деректерді талдауға, киберқауіпсіздік пен ЖИ этикасына бағдарланған заң университеттері мен біліктілікті арттыру жүйелерінде мамандандырылған Білім беру бағдарламаларын енгізу қажет. Сонымен қатар, AI мамандары мен құқықтық жүйенің өкілдері арасында пәнаралық ынтымақтастық орнату маңызды.

Қазіргі заманғы технологиялық инфрақұрылымсыз қылмыстық сот төрелігінде цифрлық технологияларды тиімді қолдану мүмкін емес. Бұл қауіпсіз және тұрақты ақпараттық жүйелерді, құжат айналымы мен дәлелдемелерді сақтауға арналған цифрлық платформаларды, сондай-ақ сәйкестендіру мен талдаудың техникалық құралдарын (мысалы, биометрия, бейнеанализ және интеллектуалды іздеу жүйелері) енгізу туралы.

«Е-Қамқор», «Е-Sot» және «Сергек» платформаларын дамыту сияқты мемлекеттік бастамалар бұдан әрі цифрландыру үшін іргетас құруда. Дегенмен, жабдықты жаңартуға, киберқауіпсіздікті қамтамасыз етуге, сондай-ақ әртүрлі ведомстволық жүйелер арасындағы үйлесімділікті кеңейтуге инвестициялар қажет.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде Қазақстанның қылмыстық сот төрелігіне цифрлық технологиялар мен жасанды интеллектті перспективалық енгізу бойынша мынадай ұсынымдарды тұжырымдауға болады:

1.Тәуекелдер мен тиімділікті бағалауды ескере отырып, технологияларды кезең-кезеңімен енгізуді қамтитын қылмыстық әділетті цифрландырудың кешенді стратегиясын әзірлеу.

2.Құқықтық жауапкершілік, бақылау, этикалық стандарттар және алгоритмдердің ашықтығы туралы нормаларды қоса алғанда, қылмыстық процесте АИ пайдалану үшін арнайы құқықтық режим құру.

3.Сараптаманы, оқытуды және цифрлық реформаларды сүйемелдеуді қамтамасыз ететін құзыреттер орталықтарын және ғылыми-талдамалық платформаларды қалыптастыру.

4.Ұлттық контекстті ескере отырып, тәжірибе алмасуға және үздік әлемдік тәжірибелерді бейімдеуге бағытталған қоғамдық диалог пен халықаралық ынтымақтастықты дамыту.

5.Инновациялар мен адам құқықтары арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз ету, соның ішінде жеке өмірге қол сұғылмаушылық кепілдіктері, кінәсіздік презумпциясы және автоматтандырылған шешімдерден сот қорғауы.

Цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект тергеуге, сот ісін жүргізуге және жазаларды орындауға дәстүрлі тәсілдерді өзгерте отырып, қазіргі заманғы қылмыстық сот төрелігі жүйесінің ажырамас элементтеріне айналуға. Оларды енгізу тек техникалық инновация ғана емес, құқық қорғау және сот қызметін жаңғыртудың стратегиялық құралы болып табылады.

Цифрлық шешімдерді пайдалану күнделікті операцияларды автоматтандыру, деректерді өңдеуді жеделдету және қабылданған шешімдердің дәлдігін арттыру арқылы қылмыстық процестің тиімділігін айтарлықтай арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, жасанды интеллект аналитика, болжау және құқық қолдану практикасын қолдау үшін жаңа мүмкіндіктер ұсынады, бұл әділ және негізделген шешімдерді дамытуға ықпал етеді.

Цифрлық трансформация жағдайында қылмыстық сот төрелігінің негізгі мақсаты — заңдылықты қамтамасыз ету, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау, сондай-ақ құқықтық жүйеге қоғамдық сенімді нығайту болып табылмауы маңызды. Сондықтан жаңа технологияларды енгізу тиісті нормативтік-құқықтық реттеумен, кадрлық әлеуетті дамытумен және заңдылық, транспаренттілік және әдептілік қағидаттарын қатаң сақтаумен сүйемелденуі тиіс.

Қазақстанда қылмыстық сот төрелігін цифрландыру жоғары әлеуетке ие және дұрыс көзқараспен құқықтық тәртіпті қамтамасыз етудің, тұрақты құқықтық дамудың және қоғамда заң үстемдігін нығайтудың маңызды факторына айналуға қабілетті.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V Қылмыстық іс жүргізу кодексі.

2. «Ақпараттандыру туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 24 қарашадағы № 418-V Заңы.

3. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу комитеті. Ресми портал: e-qamqog.gov.kz.

4. «Жедел-іздігіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 30 желтоқсандағы № 154-XIII Заңы.

5. Қазақстан Республикасының Жоғарғы Соты. «Төрелік» ақпараттық жүйесі және сот билігінің цифрлық бастамалары. - Қол жеткізу: www.sud.gov.kz.

6. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі. «Сергек» бейнебақылауын құқық бұзушылықтың алдын алу жүйесіне интеграциялау // ведомстволық талдау Бюллетені, 2023, № 2.

7. Заң арқылы демократия үшін Еуропалық комиссия (Венеция комиссиясы). «Алгоритмдік шешім қабылдау және адам құқықтары». Есеп, 2021.

8. «Дербес деректер және оларды қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 21 мамырдағы № 94-V Заңы.

9. Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 тамыздағы Конституциясы (2024 жылғы жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен).
10. Angwin, J., Larson, J., Mattu, S., & Kirchner, L. (2016). Machine Bias: There's software used across the country to predict future criminals. And it's biased against blacks. ProPublica.
11. The Council of Europe. CAHAI – Ad hoc Committee on Artificial Intelligence: Feasibility Study. Strasbourg, 2021.
12. Surden, H. (2019). Artificial Intelligence and Law: An Overview. Georgia State University Law Review, 35(4), 1305–1338.
13. Susskind, R. (2019). Online Courts and the Future of Justice. Oxford University Press.
14. Zhang, B. et al. (2020). China's Smart Court System: AI and the Future of Rule of Law. Tsinghua China Law Review, 12(1), 25–46.

УДК 343.9

ҚОЛЖАЗБА САРАПТАМАСЫ ДӘЛЕЛДЕУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ: ЖАҢА ӘДІСТЕР МЕН ШЕШІЛМЕГЕН МӘСЕЛЕЛЕР

Байносерова А.Г.

*Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті*

*«7М04209 – Сот сараптамасы» білім беру
бағдарламасы бойынша магистранты
mvzhn25@gmail.com*

*Ғылыми жетекші: қылмыстық-құқықтық
пәндер кафедрасының меңгерушісі, PhD
докторы*

Муратова А.Ж.

Қолжазба сараптамасы қылмыстық (азаматтық) іс жүргізудегі дәлелдеу жүйесінде маңызды орын алады. Құжаттарды қолдан жасау, алаяқтық, бопсалау және құқық бұзушылықтың нақты мән-жайларын ашуда айрықша рөл атқарады. Оның негізгі мақсаты — қолмен жазылған мәтіннің немесе қолтаңбаның орындаушысын анықтау. Дәстүрлі әдістермен қатар, технологиялық даму мен құқықтық реформалар аясында сараптама тәсілдері жетіліп, жаңа әдістер енгізілуде. Алайда, осы салада шешуді қажет ететін бірқатар өзекті мәселелер бар. Осы мақалада қолжазба сараптамасының қазіргі мүмкіндіктері, өзекті мәселелері мен оларды шешу жолдары қарастырылады.

Қолжазба сараптамасының теориялық және құқықтық негіздері.

Қолжазба сараптамасы — сотқа дейінгі тергеп-тексеру немесе сот тергеуі шеңберінде жүргізілетін криминалистикалық сараптамаларының бірі.

Қазақстанда сот сараптамаларын жүргізудің құқықтық негіздері келесі нормативтік актілерде айқындалған:

- ҚР Қылмыстық-процестік кодексі;
- ҚР Азаматтық процестік кодексі;
- Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі; Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі
- «Нотариат туралы» Қазақстан Республикасының Заңы;
- «Сот-сараптамалық қызмет туралы» ҚР Заңы;
- ҚР Әділет министрлігінің бұйрықтары мен әдістемелік нұсқаулықтары.